

# Mathias fra Snertingdal er og kameraten til fredspris

Å vokse opp på en gård i Snertingdal er en fordel når du skal løse hverdagsproblemer på sykehus i Kongo. Det vet Mathias Onsrud.

**N**ei, nei. Husk, ikke la dette handle om meg. Jeg er ikke så viktig oppi dette, sier Mathias Onsrud.

Beskjedenheten kler legen og den tidligere bondegutten godt. Han er brennende opptatt av å drive målrettet bistand. Han er svært engasjert i å hjelpe innbyggerne i Kongo med å bli i stand til å hjelpe seg selv. Og han har en glødende interesse for å dele av sin kunnskap. Det har drevet ham gjennom hele hans yrkeskarriere, gjennom hele hans liv.

Han selv, nei det er ikke så viktig. La nå det ligge.

- Nei, men la meg fortelle om hvordan vi bygde opp en ny skole for jordmødre i Kongo, sier Mathias.

**DET VAR I KONGO** han møtte legen Denis Mukwege, som altså mandag mottar Nobels fredspris, spesielt for sitt arbeid med kvinner som har blitt voldtatt. De møttes på 90-tallet og Mukwege og Onsrud jobber sammen med på Panzi-sykehuset som Mukwege nå er leder for. De jobber sammen i flere perioder og Onsrud synes det er flott at arbeidet til vennen hans blir løftet fram ved at han tildeles fredsprisen.

- Jeg tror faktisk jeg er en av de få som har vært både kirurg, underviser og pasient på sykehuset hans, sier Mathias og smiler.

Han kan le litt av det nå, men det var alvorlig da han ble innlagt under en av sine opphold i Kongo.

- Jeg fikk dysenteri og var veldig dårlig. Jeg ble skrevet ut av sykehuset for å unngå å bli smittet av andre sykdommer. Jeg lå hjemme og fikk intravenøs væske. Denis kom hjem til meg og fulgte meg opp der, sier Mathias.

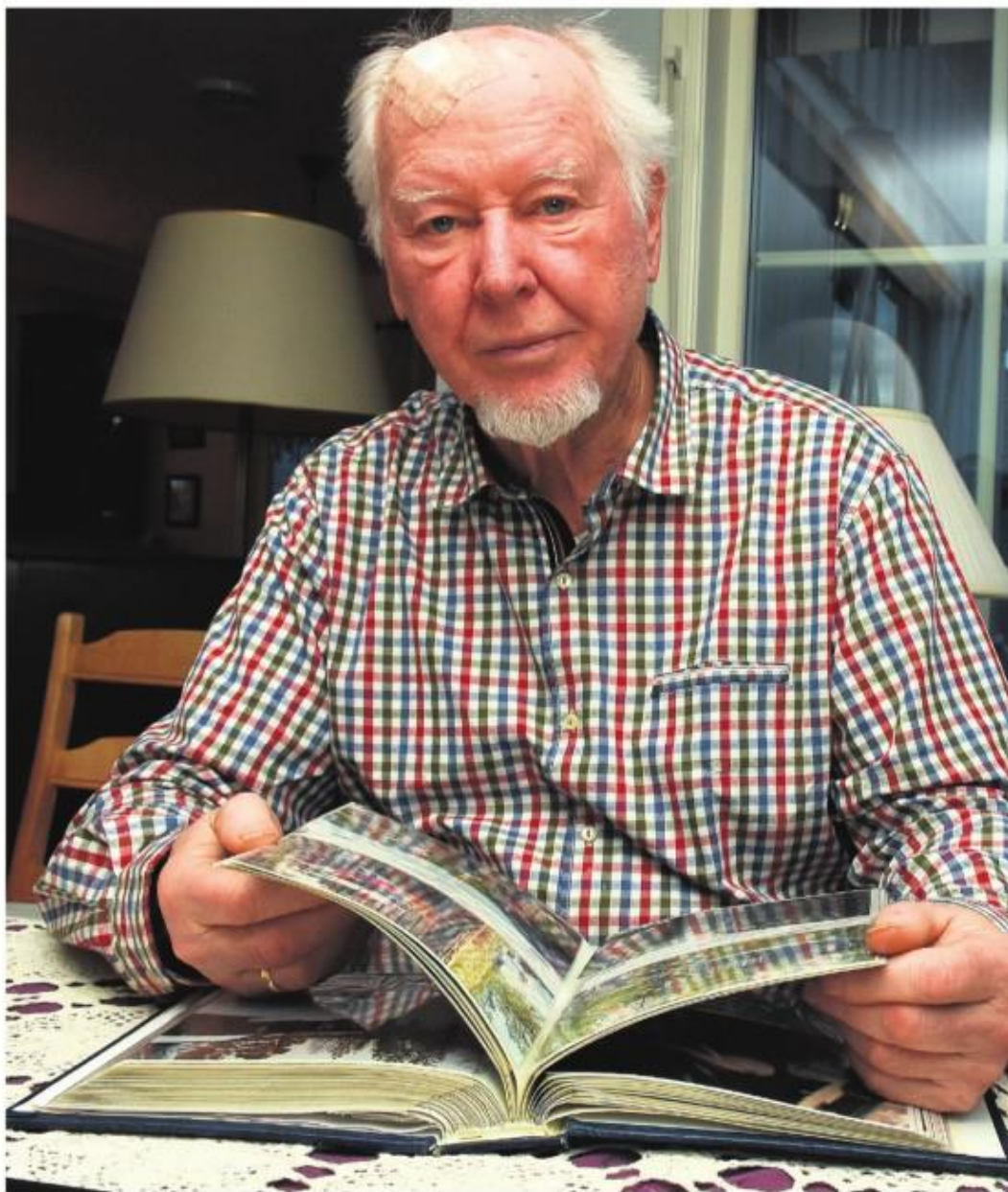
Og for å understreke tilknytningen de har kan vi jo nevne at Mukweges kollega på Panzi-sykehuset og denne legens kone skal bo på gjesterommet hos Mathias og Ellen på Manglerud i Oslo. Altså mens de er for å være gjester under utdelingen, noe Mathias er invitert til også.

- Jeg vil tro det er Mukwege som har satt meg opp på en liste over inviterte, sier Mathias.

**MEN SELV OM** Mathias og Denis ble venner fra de møttes på 90-tallet begynnte ikke Mathias sin fortelling om Kongo der. Den skal vi komme til.

Han vokste opp som eldst av sju søsken på en liten gård i Snertingdal. Han var den første i familien som tok en høyere utdanning og odelsgutten fant fort ut at han hadde et annet kall enn det å ta over gården hjemme.

- Jeg visste fort et jeg skulle ut. Egentlig hadde jeg tenkt meg til India, sier han.



**FORDELE GODER:** Mathias Onsrud mener det er en urimelig skjev fordeling av godene i verden. Det har han gjort noe med.

Det var kona Ellen som fikk ham på andre tanker. De møttes mens Mathias som unge lege assisterte under en operasjon. Ellen var sykepleier under samme operasjon.

- Jeg så henne for første gang der inne. Jeg så bare øynene hennes, minnes Mathias.

Ellen hadde flere år i oppveksten i Kongo, som misjonærdatter. Og når de skulle ut i verden for å jobbe for pinsemenigheten som misjonærer og henholdsvis lege og sykepleier, da ble Kongo et naturlig valg.

**EKTEPARET HAR EN SØNN** da de drar til Kaziba i Kongo og jobber i fire år på

misjonssykehuset drevet av den kjente legen og misjonæren Osvald Orlien. Mathias og Ellen starter opp en sykepleier- og jordmorskole, men samtidig så arbeider de lange dager på sykehuset.

- Det var hektisk. Det var undervisning, operasjoner og ettersyn av ulike byggeprosjekter om hverandre hver eneste dag, sier Mathias.

Ekteparet får også en datter mens de er i Kongo og i 1974 drar de hjem etter fire år som helsepersonell og misjonærer.

- Men det var vanskelig å få jobb. Lege som kom tilbake fra Afrika ble sett ned på da, sier Mathias.

Han fikk til slutt en jobb som lege på Radiumhospitalet, for å jobbe med

kreft. Det var egentlig ikke noe han ønsket. Hans viktigste felt under arbeidet i Kongo var rettet mot fødende kvinner og sykdommer som rammer kvinner spesielt.

- Men etter hvert ble jeg interessert i kreft også altså, sier han.

**DET KAN MAN VEL KANSKJE** si han ble. Han har jobbet det meste av sitt yrkesaktive liv i Norge som kreftlege. Har skrevet 104 publikasjoner der mange er innen kreftfeltet og tok doktorgrad innen kreftbehandling. Han har jobbet som professor i både Trondheim og Oslo. Men alt dette prater han ikke så mye om.



# En kirurg, misjonær og svinner Mukwege



FOTO: PER SKJØNBERG



**UNDERVERSER:** Her må Mathias lene seg på kateteret mens han underviser, for han er akkurat opp av sykesengen etter å ha hatt dysenteri.

FOTO: PRIVAT



**GODE VENNER:** Fredsprisvinner Denis Mukwege og snertingdølen Mathias Onsrud sammen med en av deres kollegaer i Kongo.

FOTO: PRIVAT



**FODESTUE:** Her er et bilde fra den gamle fodestuen til prosjektet Helse for Congo. De har nå bygd en ny fodestue.

FOTO: PRIVAT



**NY FØDEAVDELING:** Dette er den nybygde fodeavdelingen drevet av Helse for Congo.

FOTO: PRIVAT



**STUDENTER:** Sykepleierstudenter ved den norske misjonsstasjonen i Kaziba i 1973. Mathias og Ellen Onsrud står til høyre på bildet.

FOTO: PRIVAT

**HAN OG ELLEN** drar jevnlig til Kongo og Mathias underviser også i en del andre afrikanske land gjennom hele yrkeslivet sitt. Som overlege fikk han jevnlig litt lange permisjoner som var ment for å få faglig påfyll.

- Jeg brukte nok disse permisjonene motsatt. Jeg delte av min faglige kunnskap heller, sier Onsrud.

Han var der aller mest for å undervise, men hver gang han kom var det lange lister med operasjoner planlagt.

- Men jeg hadde et eget mantra. Jeg skulle ikke utføre noen operasjoner i Afrika uten at noen var med å assistere for å lære, sier han.

For ti år siden ble 78-åringen pensjo-

nist og da intensiverte han arbeidet sitt i Kongo igjen. Han og kona startet etter hvert opp et eget bistandsprosjekt. Helse for Congo ble startet opp da de solgte hytta si i Rondane og la alle pengene fra salget inn i stiftelsen. Deretter solgte de huset sitt og kjøpte seg et litt rimeligere hus. De ekstra midlene gikk inn i stiftelsen. I dag driver stiftelsen en skole for jordmødre og en fodestue som siden oppstarten i 2014 har utdannet over 40 jordmødre. Det er et treårig løp ved skolen

- Den førstefødte jenta på skolen er oppkalt etter Ellen, hun heter Elena, sier Mathias.

Han sier det er en vanlig tradisjon i

Kongo, å oppkalle barna etter noe rundt omstendighetene ved fødselen deres. Den første som ble født ved skolen og sykehuset Mathias og Ellen jobbet ved i 1970 var også ei jente.

- Jeg husker en mor kom til meg før vi dro hjem i 1974. Hun hadde med seg ei lita jente og fortalte at hun var den første som ble født ved sykehuset. Jenta het Mathiasi, sier Mathias og smiler.

**I TILLEGG** til å være et sykehus og en skole jobbes det også med skogplanting i området rundt. Det er mange pasienter som er avhengig av å være i nærheten av sykehuset for å få behandling, og ikke helt friske nok til å reise hjem. Men man-

ge av kvinnene kan jobbe og jobber for to dollar dagen ved å plante trær. Dette er også kunnskap de tar med seg hjem og fortsetter i sine nærområder. Det er broren til Mathias, Torgeir, som har ansvaret for skogplantingsprosjektet.

- Til nå har vi plantet ut mer enn 9000 planter, sier Mathias.

Torgeir driver gården i Snertingdal og er gift med fysioterapeut May Vestar Onsrud. Hun er norsk koordinator for et annet prosjekt som også Helse for Congo er involvert i. Dette er et samarbeid der Ullevål sykehus er med og drives ved Panzi-sykehuset som Mukwege av hans kollega DR Mukanire.





De hjelper kvinner med inkontinens som ikke kan opereres. Dette er et spesielt alvorlig problem i Kongo og ofte kan kvinner som har dette som problem bli sosialt utstøtt.

- Husk, de har ikke bleier og bruker bare tøysfyller. Det blir mye vond lukt, og de har det vanskelig i hverdagen, sier Mathias.

Gjennom fysioterapi og elektrisk behandling har 50 kvinner blitt bra mens flere andre har blitt mye bedre.

**DEN 78-ÅRIGE LEGEN** fra Snertingdal har snart 50 års erfaring fra bistandsarbeid i Kongo og flere andre land i Afrika. Og han mener det er en klar fordel å ha bakgrunn fra gårdsdrift når en skal ut å hjelpe andre på denne måten. Han har en utvidet praktisk sans i bunnen av alt han gjør, og det mener han kommer fra oppveksten i Snertingdal.

- Vi måtte fikse ting og klare oss med det vi hadde, slik er det også i Kongo, sier han.

Han forteller om da de skulle dyrke fram tuberkulosebakterier på et sykehus som var rammet av en epidemi. Det var viktig for å sende prøvene til Norge for å sjekke hvilke medisiner de var resistente mot. Bakteriene skal dyrkes fram ved 37 grader hele døgnet, problemet var at sykehuset ikke hadde strøm.

- Det kunne være 37 grader på dagen, men aldri på natten, sier Mathias.

Men sykehuset hadde et kjøleskap som gikk på gass. Mathias fant ut at over kjøleskapet var det ganske varmt og laget en kasse som ble montert i riktig avstand over kjøleskapet slik at temperaturen der var 37 grader. Der dyrket de fram bakteriene.

**MATHIAS ONSRUD** har sett mange forsøk på velment bistandsarbeid fra mange aktører i Afrika. Noen av dem har vært spesielt lite gjennomtenkte.

- I Etiopia så jeg et stort lager, stort som en gammel låve, med utdatert helseutstyr som europeiske sykehus har byttet ut, og så sendt til afrikanske land som gaver. Men det har ikke fulgt med bruksanvisninger, ikke opplæring og heller ikke reservedeler når dette gamle utstyret slutter å virke, sier han.

Et eksempel er da Fredrikstad sykehus sendte sine gamle operasjonslamper, men ikke tenkte på at det ikke var mulig å få tak i de spesialtilpassede lyspærene som trengtes. Ved et sykehus han besøkte i Somalia sto det en masse flotte sykehussenger fra Danmark i store stabler utenfor. Det var moderne senger som kunne styres elektrisk i alle posisjoner.

- Men de var ubrukelige. Sykehuset hadde ikke strøm, sier Mathias.

Han blir litt oppgitt av slike eksempler. For det er veldig mange av de. Tyske maskiner med bare bruksanvisning på tysk, og ingen kan tysk av dem som skal bruke dem. Kineserne som bygde opp en avdeling med moderne utstyr, men bruksanvisninger på kinesisk. Alt sto ubrukt.

- Det sendes nedover ultralydapparater, røntgenmaskiner - men ingen kan å bruke de. På mange måter kan en si at noen land i Afrika har blitt Europas søppeldynge, sier han.

**EN VIKTIG ENDRING** de selv har gjort i sitt bistandsprosjekt Helse for Congo er at de nå ikke sender noen til etterutdanning i andre land utenfor Afrika. For noen år siden var fem kvinner på etterutdanning i Norge. De reiste hjem til Kongo og jobbet sine fem pliktår før de alle fem fikk seg jobb i Norge. Flere land ser at folk som sendes til skoler i utlandet ikke kommer hjem. Det omtales som en hjerneflukt fra Afrika.

- Som et eksempel kan jeg nevne at det



**TANNLEGE:** I Kongo må man improvisere. Her viser Mathias sykepleierstudenter hvordan de skal trekke en tann.

PRIVAT



**NYTT PROSJEKT:** Planleggingsmøte på Panzi-sykehuset i 2016. Fra venstre står May V. Onsrud, Mathias Onsrud, Dr. Mukwege, Dr. Mukanire, og Bisina (en norsk-kongolesisk sykepleier som er deres kontaktperson).

er flere leger fra Malawi i England enn det finnes leger i Malawi, sier Mathias.

Nå sender Helse for Congo leger og sykepleiere til etterutdanning til andre afrikanske land - ikke til Europa.

**VI HAR NEVNT** at Mathias er strålende fornøyd med at Mukwege nå får fredsprisen, og at dette er for den kongolesiske legens arbeid for voldtektsrammede kvinner. Men likevel er det en liten hake ved at et slikt enkeltprosjekt velges ut.

- Det finnes 528 prosjekter som retter seg mot å behandle kvinner som har blitt utsatt for voldtekt i Øst-Kongo, sier Mathias.

Han sier det ved noen tilfeller kan være kvinner som hevder seg utsatt for voldtekt, for da får de bistand.

- Et prosjekt for voldtekt hadde med geiter og symaskiner til sine pasienter og da sto det er rekke andre kvinner der som sa de også var blitt voldtatt, sier Mathias.

**HAN ER SKEPTISK** til å peke ut slike enkelte helseproblemer, og ser at avdelingen på sykehuset til Mukwege som jobber med voldtekt har fått store pengegaver. Men sykehuset jobber med mange andre alvorlige lidelser også. Mathias håper og tror all publisiteten og økon-

mien som følger med også kommer andre pasientgrupper til gode.

Han nevner som et eksempel et da en ga 40 dollar til et sykehus for hvert keisersnitt de utførte og andelen keisersnitt gikk opp fra 10 prosent til 50 prosent. Etter at de gikk over til et mer generelt tillegg gikk keisersnittandelen ned til det normale igjen.

- Jeg mener vel anvendte penger i et bistandsprosjekt er å utdannet teknikere som kan reparere alt det medisinske utstyret de har tilgjengelig men som de ikke kan å bruke, sier han.

Mathias Onsruds lange liv for å hjelpe spesielt kvinner i Kongo, men også i andre afrikanske land har gitt ham mange historier og mye kunnskap om hva som virker av dagens bistand - og hva som kunne vært gjort bedre. Han har vært mest opptatt av å dele det han kan med andre.

- Å drive med bistand er en vanskelig kunst. Det må gjøres på riktig måte og stimulere til egen innsats. Derfor har jeg valgt å fokusere på utdanning, sier Mathias.

**DET ER IKKE LETT** å avslutte en prat med Mathias Onsrud. Han sitter på så mange historier og har selv sett og opplevd hvordan det nytter å bidra for å gjø-

re livet bedre for andre. Og vi har ikke fortalt om da han lærte sykepleiere hvordan de bruker riktig tang for å trekke tenner på pasienter. Heller ikke hvordan han lærte sykepleiere og jordmødre til å utføre operasjoner som er uhørt for denne yrkesgruppen her i Norge. Slik som keisersnitt, brokkoperasjoner og utskrapninger.

Men snart kan du få møte ham selv. 16. desember skal han i samtale med Hans Olav Brenner på Præstgar'n i Snertingdal foran publikum.

Vi lar ham avslutte med hans motivasjon for sitt lange virke.

- Det som har drevet meg er at jeg ser den urimelige fordelingen av godene i verden. Jeg ser at alle mennesker er likeverdige og burde ha den samme retten til alle goder, sier snertingdølen, kirurgen, gynekologen, professoren og misjonæren Mathias Onsrud.

## REPORTASJE



**Tekst:**  
Per Sjøknberg